

Yunus Emre Şiirlerinden Fransızca'ya Uyarlamalar Üzerine Genel Bir Değerlendirme: Yves Régnier'den Uyarlamalar*

Osman COŞKUN

Dr. Öğr. Üyesi, Marmara Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Mütercim Tercümanlık Bölümü.
ocoskun77@gmail.com

ÖZET

Yunus Emre'nin şiirlerinin etkisi yaşadığı coğrafyayı aşmış, dünyanın çeşitli yerlerinde onun şiirlerinin çevirilerine rastlanır hale gelmiştir. Zira büyük ozan ve şairlerin yapıtları hem kendi hem kendi içinde yaşadığı toplumun nesilleri hem de öteki milletler tarafından anlaşılma, yorumlanmaya ve anlatılmaya çalışılır. Bu amaçla şiir çevirileri çeviribilimin her zaman ilgisini çekmiştir. Çeviribilim, kendi gelişim sürecinde bu eserleri çeşitli yöntemlerle kaynak dilden erek dile aktararak kültürler arası bir köprü oluşturmuştur. Uyarlama (adaptasyon) yöntemi bu çalışmada incelenen şiirlerin erek dile aktarılmasında sıklıkla kullanılmıştır. George L. Bastin'e göre uyarlama; çeviri yoluyla kesintiye uğrayan bir ifadenin duygu, [düşünce, olay, olgu, ...] iletişim dengesini yeniden yapılandırmaya yönelik anlatım süreci olarak tanımlanmaktadır. Sertkaya (2014) daha yerel bir ifadeyle uyarlamayı "Esasında adaptasyon bir çeşit ilham ve örnek almadır." şeklinde tanımlamıştır. Bu çalışmada Yves Régnier'in Yunus'un şiirlerinden Fransızcaya yaptığı uyarlamalar çeviribilim çerçevesinde değerlendirilecek ve kaynak dilde verilmek istenen düşüncenin erek dilde karşılanabilirliğine ilişkin çıkarımlar yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Uyarlama(adaptasyon), çeviri, şiir.

* Bu makale, 2017 yılında Ankara'da düzenlenen "Türk Dili Konuşan Ülkeler Kurultayı'nda" sunulan "Uyarlama Bakımından Yunus'un Şiirlerinin Fransızcaya Çevirileri" başlıklı sözlü bildirinin genişletilmiş hâlidir.

An Overview of Adaptations from Yunus Emre Poems to French: Yves Régnier's Adaptations

ABSTRACT

The influence of Yunus Emre's poems has surpassed the geography in which he lived, and his poems have been translated in various parts of the world. Because the works of the great bards and poets are tried to be understood, interpreted and explained by both the generations of the society in which they live and the other nations. For this purpose, poetry translations have always attracted the attention of translation studies. In the process of its own development, translation studies formed an intercultural bridge by transferring these works from the source language to target language in various ways. Adaptation method is frequently used in the transfer of the poems studied in this study into target language. George L. Bastin describes the adaptation as a process of an expression reconstructing the balance between emotion, [thought, event, fact,,] and communication that is interrupted by translation. Sertkaya (2014) defined the adaptation, with a more local expression, as “In fact, adaptation is a form of inspiration and example. In this study, the adaptations of Yves Régnier from the poems of Yunus to French will be evaluated within the framework of translation studies and inferences will be made about the affordability in the target language of the thought trying to be given in the source language.

Keywords: Adaptation, translation, poetry.

1. GİRİŞ

Tatçıya (2012:89) göre Yunus Emre yaşadığı çağda halkın kullandığı Türkçe ile eserlerini meydana getirmiştir. Dilin yaşayan bir varlık olduğu; zamana, mekâna göre değişim ve gelişim gösterdiği savından hareketle Yunus'un arı dilinin günümüzde kullanılan Türkçe yapı ve ifadelerden farklılık gösterebilir. “Yunus'un Türkçesi kendisinden sonraki yüzyıllarda yetişen entelektüellerin Türkçesine göre çok arı duru bir Türkçe olmakla birlikte, yaklaşık yedi yüz yıl öncesinin dilinin bugünkünden oldukça farklı olması da doğaldır. Sesler, ekler, kelimeler, hatta sözdizimi bile değişmiştir. Yunus'un Türkçesi bugün açıklanmaya, sözlüklere bakılmaya ihtiyaç duyulan bir Türkçedir.” (www.yee.org.tr). Görülüyor ki onun dilini

anlamak için kendini ifade ettiği dilde dahi açıklamalara ve yorumlara ihtiyaç duyulmaktadır. O halde Yunus'un şiirlerini farklı dil ve kültürlerle aktarırken yerel ve güncel şartları göz önüne almak gerekir. Yunus'un şiirlerinin etkisi artık yaşadığı coğrafyayı aşmış, dünyanın çeşitli yerlerinde şiirlerinin çevirilerine rastlanır hale gelmiştir. Zira büyük ozan ve şairlerin yapıtları hem kendi hem de diğer milletler tarafından anlaşılmaya, yorumlamaya ve anlatılmaya çalışılmıştır. Şiir çevirileri, çeviribilimin alanında çalışanların her zaman ilgi odağı olagelmıştır. Çeviribilim, kendi gelişim sürecinde şiiri çeşitli yöntemlerle kaynak dilden erek dile aktararak kültürler arası bir köprü oluşturur. Uyarlama (adaptasyon), şiirleri aktarmada kullanılan yöntemlerden biridir. Bu çalışmada inceleyeceğimiz Yves Régnier tarafından Fransızca'ya çevrilen Yunus Emre şiirlerinin erek dile aktarılmasında uyarlama yöntemi sıklıkla kullanılmıştır. George L. Bastin'e göre uyarlama; çeviri yoluyla kesintiye uğrayan bir ifadenin duygu, [düşünce, olay, olgu, ...] iletişim dengesini yeniden yapılandırmaya yönelik anlatım süreci olarak tanımlanmaktadır (Akt. Malingret, 2001: 791). Sertkaya(2014) daha yerel bir tanımla uyarlamayı "Bir şairin bir lehçede söylediği bir şiiri, başka bir şairin başka bir lehçede söylemesidir." diye tanımlayarak "Ahmed Yesevi'nin bir gazeline Yunus Emre'nin, Nesimi'nin bir gazeline Şeyhi'nin" uyarlamalarını örnek olarak sunmuştur. Biraz sonra daha farklı bir tanımla "Esasında adaptasyon bir çeşit ilham ve örnek almadır." diyerek Şeyh Galib'in bir mısraı ile düşüncesini savunmuştur:

'Esrarını Mesneviden aldım

Çaldımsa da mîrî malı çaldım.'

Bu ifadeyle Şeyh Galib'in uyarlamayı "çalma" olarak nitelendirdiğini belirtmiştir. Uyarlama özellikle masal, dini ilimler, şiirler, bilim kurgu konuları ile ilgili aktarımlar ve mecazi ifadelerin yoğun olarak kullanıldığı alanların kültürel aktarımında sıklıkla başvurulan bir yöntemdir.

Guiseppe Giusti'nin (1873: 238) "*Proverbi Toscani*" adlı İtalyan atasözleri eserinin meslekler ile ilgili bölümünde çoğul kullanımı yer verdiği "Traduttori, traditori" ile rasladığımız "Traduttore, traditore" (Translator, traitor / Traducteur, traître / Çevirmen haindir) ifadesine çoğu tercüman aşınadır.

Öncelikle bildirimize başlarken birkaç tanım vermek doğru olacaktır. Günümüzde birçok farklı alanda “adaptasyon, uyarlama, tekrar ifade etme” gibi kavramlar kullanılmaktadır. Oldukça kavram karmaşasının olduğu bu terimlerde bir birliğe varmak oldukça güç.

Kubbealtı Lugatı-Misalli Büyük Türkçe Sözlüğe baktığımızda “uyarlama” terimi için Yabancı dille yazılmış bir eseri yerli şartlara uydurarak tercüme etme, adaptasyon: “*Ahmed Vefik Paşa, Molyer’in eserlerini uyarlama yoluyla Türkçe’ye kazandırdı.*” tanımını görmekteyiz. Türk Dil Kurumu Büyük Türkçe Sözlükte ise “uyarlama” kelimesinin” tanımı “*uyarlama*” a. 1. Uyarlamak işi, adaptasyon. 2. *ed.* Bir eseri çevrildiği dilin, konuşulduğu toplumun yaşayışına, inançlarına uydurma. 3. *tek.* Birbirine uydurma. 4. *sf.* Uyarlanmış, adapte edilmiş olarak geçmektedir.

Bu iki tanımdan yola çıkarak her iki tanımda geçen “*eseri yerli şartlara uydurarak tercüme etme*” ya da “*bir eseri çevrildiği dilin, konuşulduğu toplumun yaşayışına, inançlarına uydurma*” açıklamalarının “yerli” “şartlar” “toplumun yaşayışı” “toplumun inançlarına” “uydurma” “tercüme etme” gibi anahtar kelimelerin üzerinde durduğu söyleyebiliriz.

Bu nokta dilin konuşulduğu toplumun inanç ve yaşayış biçimlerinin ya da geniş anlamda “yerli şartların” uyarlama işleminde esas alınacak iki kavram olduğunu söylenebilir. Bu noktada bu iki kavram özellikle de edebi eserlerin uyarlanmasında temel ölçüt olarak görülebilir. Çok kapsamlı bir kavram olan yaşayış biçimi ve toplum inançları, toplum gelenek ve görenekleri de doğal olarak uyarlama kelimesinin de anlam karmaşasına yol açmasına sebep olmuştur. Her iki tanımda da karşımıza çıkan uyarlamanın eşanlamlısı *adaptasyon* kelimesi ise günümüzde çok farklı anlamlarda kullanılmaktadır.

Uyarlama çevirilerde esas olan, kaynak metnin ait olduğu kültürde yarattığı aynı duyguyu, aynı etkiyi uyarlanacağı kültürde de verebilmesi için toplumlar arasındaki kültürel gerçekleri, bu kültürler arasındaki farkı hesaba katmaktır. J.-P. Vinay et J. Darbelnet ‘in(1967: 52) bir çeviri tekniği olarak ele aldıkları uyarlamayı “çevirinin üst sınırı” olarak ifade eder. Onların

verdikleri bir örneği kendimize uyarlayarak temel düzeyde uyarlama terimini ifade etmeye çalışalım.

Yukarıdaki resme bir göz atalım. Türkçede bu resimde görülen gereç “çay kaşığı” olarak adlandırılır. Çünkü güncel kültürümüzde genel olarak bu gereci çay karıştırma işlevi ile özdeşleştirip, o şekilde bir anlam yüklemiştir.

Fransızcada aynı gereç « cuillère à café » olarak adlandırılır. Çünkü Fransız kültüründe genel olarak bu gereç kahve karıştırma işlevi ile özdeşleştirilir. Böylece o kültürde aşağıdaki resimde görüldüğü üzere bir anlam yüklenir bu gerece.

Uyarlama ifadesi genellikle, bir metnin diller arası doğrudan, birebir yahut kelimesi kelimesine tercüme edilmediği anlamında kullanılır. Ossimo (Web1) adaptasyona neden ihtiyaç duyulduğunu şöyle gerekçelendirir;

1) Kaynak metin, hedef metnin koyulacak alanına kıyasla daha uzun bir boyutta ise müşteri, bu nedenle istenen metin uzunluğunu belirten kısa bir çeviri talep edebilir. Çevirmen bu teknik veya bilgilendirici metnin bir özetini yapar. Bu işlemin teknik ve bilgilendirici

metinlerle sınırlı olduğunu düşünebiliriz. Fakat bu tür uyarlamaların edebi metinler için de geçerli olduğunu ifade edebilirim.

- 2) Kaynak metin, eğer hedef kitle okul çağındaki çocuklar ise yayıncı toplumun genel ahlaki değerlerini esas alarak bir çocuk için "uygun" veya "uygun değil" diye karar verir, hedef metin üzerinde çok yönlü sansür uyarlaması hazırlar. Bu türden sansürlere örnek olarak Cinsel içeriklerin (genellikle sadece fiziksel), şiddetin, telaffuz ve anlam yönünden "çok zor" sözcüklerin, toplum ahlakına ters düşen davranışların sansürü ve mevcut siyasi rejimin tarafından uygulanan sansür olarak örnek verilebilir.
- 3) Kaynak metin yetişkin bir kitle için hazırlanmış olsa dahi sansür maddesi burada da geçerlidir.
- 4) Çeviri metninin kamuoyunun kültürel özellikleri temel metnin kültüründen farklılıklar gösterir. Bu bakımdan metnin kullanılacağı alanda daha iyi kabul görmesi beklentisiyle kaynak metnin içeriği büyük bir tadilat gerektirir. Son olarak pratik uygulama yönergeleri, talimatnameler, makinelerin veya programların kullanma kılavuzları gibi metinleri kapsar.

Yukarıdaki gerekçelerden hareketle çeviride uyarlamanın amacı hedef kültürde eşdeğerliğin bulunmaması ve karşılaşılan durumların birbirine indirgenememesi durumunda üslup, içerik veya göndermeleri düzenleyerek verilmek istenilen mesajın iletilmesini sağlamaktır.

Çeviride iki farklı şekilde uyarlama yapılabilir;

Metin içi uyarlama: Bu tür bir uyarlamada içerik kısmen uyarlanır. İç etkenlere bağlı olarak metnin bazı bölümleriyle sınırlı uyarlamalardır.

Genel uyarlama: Dış etkenlere bağlı olarak orijinal metninde verilen tüm mesajıyla ilgili uyarlamalardır. Tüm bu uyarlamalarda esas olan verilmek istenilen mesajın orijinal metnindeki anlamını koruyarak verilmesidir.

Uyarlama sürecinde üç tür çeviri stratejisi uygulanır;

Silme: Orijinal metnin bir kısmını atlama, çıkarma veya tercüme etmeme (kelimelerin, cümlelerin veya paragrafların tamamının atılması).

Ekleme: Var olmayan bilgilerin bir açıklamayla orijinal üzerine eklenmesi veya genişleme (metnin gövdesinde, dipnotta veya sözlükte yapılan eklemeler).

Değiştirme: Kaynak kültür unsurunun, hedef kültürde eşdeğeri sayılacak bir başka öğeyle değiştirilmesi (söz, deyim, atasözü, lehçe kullanımı vb.). Bu strateji iki şekilde uygulanır:

Rekreasyon: Orijinal metnin yalnızca fikirlerini ve işlevlerini koruyarak bir metni yeniden yazma.

Güncelleme: Eski bilgileri bağlam için daha uygun olan yeni bilgilerle değiştirmek. (Web2). Yukarıdaki bilgiler çerçevesinde Régnier'in aktarımlarında kullanmış olduğu çeviri türleri ve uyguladığı çeviri stratejileri bulgular kısmında değerlendirilecektir.

1.1 Problem

Çeviri alanın özelinde uyarlama türlerini üç temel başlık altında sunmak mümkündür.

1)Tiyatro uyarlamaları

2)Edebiyat uyarlamaları.

3)Film uyarlamaları.

Konumuz özelinde edebiyat uyarlamaları içerisinde değerlendirilen şiir çevirileri konusuna bir göz atalım.

Şiir çevirileri: Edebi eserleri çevirenler genellikle arka planda çalışırlar. Ancak edebi eserlerin algılanmasında önemli katkıda bulunurlar. Edebi metinler kaçınılmaz olarak başka bir dile tercüme edildiklerinde değerlerini yitirirler diye ifade edilir. Bazen de çeviri, edebi alanı zenginleştiren bir unsur olarak ele alınır. Şiir çevirisi, muhtemelen en sert tartışmaları tetikleyen, en çok eleştirel bakılan çeviri çalışmalarından biridir. Çeviride uzman olmayanların bile çoğu zaman bu konuyla ilgili görüşleri vardır. Dolayısıyla edebiyat çevirileri arasında en fazla tereddüte meyilli alandır denilebilir.

Orijinal metnin ile çeviri bir metin arasında her zaman sadakat ve uyum sorunları ortaya çıkabilir. Şiir türünde sadık bir çeviri yapılabilmesi, çevirmenin kullanabileceği şiirsel özerklik arasındaki sınır ve bunun yaparken izlenilecek yol, uygulanacak yöntemlerle ilgili tartışmalar çeviri alanında bugünlere kadar gelmiştir.

Osman Fikri Sertkaya'nın aktarmış olduğu uyarlama tanımında “bir şairin bir lehçede söylediği bir şiiri, başka bir şairin başka bir lehçede söylemesidir” der. Ahmed Yesevi'nin bir gazeline Yunus Emre'nin, Nesimi'nin gazeline Şeyhi'nin uyarlamaları bu türün örnekleridir. Esasında uyarlama bir çeşit ilham ve örnek almadır. Şeyh Galib bu fikir ve ilham almayı bile “Esrarımı Mesnevi'den aldım. Çaldımsa da miri malı çaldım beytinde "çalma"olarak ifade etmiştir.

Kendisi de şiir çevirisine tutkulu bir çevirmen olan, İngilizce ve lehçeden şiir çevirileri yapan Nobel edebiyat ödüllü Rus asıllı şair ve yazar Joseph Brodsky şiir ve çeviri konusunda “Şiir öyle bir şeydir ki çevirisini yaparsan yeter gider.” ifadesini kullanır (Web3).

Edebi çevirilerde aslına uygunluk teminatı verilemez zira şiir çevirilerinde bir kelimenin anlamını keskin çizgilerle aslına uygun olarak ifade etmek nerdeyse imkânsızdır. Şiir çevirisinde esas olan duygu bakımından en sağlam eşdeğerini vermektir. Maximilian Volochine, yabancı bir şairin gönül dünyasını en doğru ifadelerle içeriğe, kafiye ve uyaklarına sadık kalarak sunar. O bir yandan sesler ve birleşimleri arasında doğru ilişkiler kurarken diğer yandan anlam ilişkileri arasında bağıntı kurar. Kısacası kendi tonlamasından türeterek şiirin anlamı ve tınısını bağdaştırır.

Uyarlamayı, edebi metinler bağlamında düşündüğümüzde ilk akla gelen tabii ki Türk Edebiyatı ve Şiiri üzerinde çok büyük etkileri olan Batı Edebiyatı’dır. Bu bağlamda Tanzimat Dönemi’nde Batı Edebiyatından yapılan çeviriler ve uyarlamaların zirveye ulaştığını söyleyebiliriz. Peki, bu uyarlamalar Batı dillerine yapılan çeviriler ve uyarlamalar boyutunda nasıl değerlendirilebilir?

Varlık Dergisinin kurucusu Yaşar Nabi Nayır’ın Varlık’ta şiir çevirilerine de yer vermiş olduğunu hatta bizzat kendisinin de şiirler çevirdiğini belirten Özcan (2004: 25) çalışmasında Nayır’ın bir anısını şu şekilde aktarır: O sırada öğrenimini İtalya’da sürdüren genç şairlerden Bedrettin Cömert kendisine bir mektup yazar. Bedrettin Cömert, bu mektubunda Varlık’ın 1 Aralık 1962 tarihli sayısında Giovanni Pascoli’dan ve 15 Aralık 1962 tarihli sayısında da Giacoma Leopardi’den yapılmış iki şiir çevirisi üzerinde durur. Ona göre bunlar “eksiklik, fazlalık ve yanlışlarla” doludur. Bedrettin Cömert bu düşüncelerini şiirlerin asıllarıyla çevirilerini karşılaştırarak delilleriyle birlikte ortaya koyar. Yaşar Nabi işte bu olayı kaydettikten sonra yazısında sözü şiir çevirilerine getirmek suretiyle şöyle demek zorunda kalmıştır: “Bize gelen şiir çevirilerini her zaman asıllarıyla karşılaştırmak imkânını bulamıyoruz tabii. Hem bütün dilleri bilemeyiz hem de gelen şiirlerin asıllarını her zaman elimizin altında bulundurmaya imkân yok. Biz o çevirileri üzerinden okuyor ve girebilecek nitelikte saydıklarımızı basıyoruz. Ancak görüyoruz ki bu iyi niyetimiz çok kere kötüye kullanılıyor ve bir yabancı dili daha yeni yeni öğrenmeğe başlayan kişiler hemen kaleme sarılarak pek kolay sandıkları şiir çevirisi işine giriyorlar. Sonunda onlara düşen utançtan tabii biz de payımızı almış bulunuyoruz.” (Nayır, 1963: 2, Akt. Özcan, 2004: 25).

2. YÖNTEM

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Araştırmada literatür taraması yapılarak konuya ilişkin veriler derlenmiştir. Yunus Emre'nin Şiirlerinin özgün halleri çeşitli kaynaklardan taranmıştır. Yazarın adaptasyonlarında tercih edildiği düşünülen ve birbiriyle örtüşen metinler esas alınmıştır. Yunus Emre'nin divanından günümüz Türkçesine aktarımında genellikle Mustafa Tatçı'nın eserine başvurulmuştur. Çeviri işlemi sırasında bir çok yöntem ve strateji kullanılmaktadır. Ancak bu çalışmada uyarlamada sıklıkla başvuru olan çeviri tür ve stratejileri ele alınacaktır. Bu çalışmada Régnier'in aktarımlarında kullanmış olduğu çeviri türleri metin içi uyarlama ve genel uyarlama bakımından irdelenecektir. Uyguladığı çeviri stratejileri de silme, ekleme, değiştirme bağlamında yorumlanacaktır. Değiştirmenin uygulandığı kısımlar rekeasyon ve güncelleme alt başlığı altında incelenecektir. Bu çalışmalar bulgular kısmında değerlendirilecektir. Tüm stratejiler şiirden alıntılarla örneklendirilecektir.

2.1 Evren Örneklem

Çalışmada Yves Régnier'in Yunus'un şiirlerinden Fransızcaya yaptığı uyarlamalar ve diğer uyarlamalar çeviribilim çerçevesinde değerlendirilmiştir. Eserden seçilmiş çeviri amaçlarımıza uygun Fransızcaya uyarlanmış mısra ve dörtlükler, Mustafa Tatçı tarafından hazırlanmış Yunus Emre Divanından karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır. Tatçının eserinde ulaşılamayan dörtlükler için diğer kaynaklara da başvurulmuştur.

2.2 Veri Toplama Araçları

Veri toplama aracı olarak güncel yayınlar, web siteleri ve araştırmaya esas Türkçe ve Fransızca basılmış eserler kullanılmıştır. Bu kaynak eserlerde geçen şiirlerin Türkçe ve Fransızcasının tasnifi yapıp uyarlama özellikleri taşıyan aktarımlar konu edilmiştir.

3. BULGULAR

3.1 Yunus'un Şiirlerinin Fransızca Çevirileri

Araştırmamıza konu Yunus Emre şiir çevirilerini inceleyeceğimiz Yves Régnier, 1949 yılında 16 şiiri Fransızcaya çevirerek Paris'te neşretmiştir. Tatçı (2012: 313), Yunus Emre ile 14. Ya da 15. Yüzyılda Yunus Emre'den etkilenecek şiir yazar başka Yunusların olduğundan bahseder. Régnier'in eserine göre tabloda 1, 7, ve 9 numarada belirttiğimiz üç şiirin, Tatçı'nın

bu başka Âşık Yunus'a ait olduğunu belirttiği şiirler arasındadır. Ancak biz bu konudaki ayrıntıyı belirtip şiirlere sadece uyarlama çerçevesinden baktığımızı ifade etmek istiyoruz. Aşağıda çevirmenin uyarlama şiirlerinin ilk mısraları ve şiirlerin bizde kullanımı yaygınlaştığı şekilde adları verilmiştir. Bazen farklı isimlerle yaygınlaşmış olanların bu farklı isimleri bir arada sunulmuştur. Yunus'un Divanında şiirlerin ismi verilmediğini, şiir isimlerinin sonradan genel kullanımlarda ayırt edici olması açısından metinlerin başına konulduğunu ifade etmek gerekir.

No	Şiirin ilk mısrası	Asıl adı
1	Ceux qui sont ainsi venus (s.11)	Ne Söylerler Ne Bir Haber Verirler
2	Souvenons-nous de la mort (s.12)	Gelen Geçer, Konan Göçer
3	Cette terre ne la méprise (s.14)	Yüzbin Peygamber (Hor Bakma Sen Toprağa)
4	Vainement mes jours ont flué (s.16)	Ayruk Geri Gelmeysin
5	Dieu m'a donné ce cœur. Un instant il admire (s.17)	Hak Bir Gönül Verdi Bana
6	Que mon créateur ne m'abandonne (s.19)	Kan Yaş Akıtır Akdan Karadan
7	Je pleure. C'est mon destin (s. 20)	Aldanma Dünya Alına(Ağlamaktır Benim Kârım)
8	Je crains de mourir mes amis mes frères (s. 21)	Korkarım Ben Ölem Deyû
9	Je souhaite de T'appeler dans les montagnes (s. 23)	Dağlar İle Taşlar İle
10	Pour mon Bien-Aimé je n'aurai (s.24)	Bırakayım Aklı Canı
11	J'aspire à pénétrer en moi (s. 25)	Yüzün Göresim Gelir-İşitirdim Sözü
12	Donne-moi Ton amour afin que je m'y noie (s. 27)	Senin Kokun Duydu Canım
13	J'ai bu le vin d'un échanton (s. 29)	Bir Sâkiden İçtim Şarap

14	Le feu d'Amour a ravagé ce que j'avais (s. 30)	İki Cihandan Öte
15	Je goûtais le raisin de ce prunier (s. 31)	Çıktım Erik Dalına
16	Je suis le marin qu'on aime (s. 33)	Denizler Hayran Bana

3.2 Şiirlerden Uyarlama Mısralar

1. Örnek

Ne Söylerler Ne Bir Haber Verirler	Ceux qui sont ainsi venus
Yalancı dünyaya konup göçenler, Ne söylerler, ne bir haber verirler. Üzerinde türlü otlar bitenler, Ne söylerler, ne bir haber verirler. (Tatçı, 2012:326)	Ceux qui sont ainsi venus Qui ont passé par ce monde irréal Ne parle plus la bouche close Ceux qui nourrissent l'herbe La bouche close ne parle plus. (Régnier, 1949 :11)

Yukarıdaki tablonun sol kısmında Yunus'un şiirinin günümüz Türkçesi, sağ tarafta Régnier tarafından yapılan uyarlaması verilmiştir. Sonraki örneklerde de bu sırlama takip edilecektir. Bu mısralarda motamotist bir çeviri yerine mısraların tamamında genel uyarlama yöntemi gözlemlenmektedir. Zira mısraların neredeyse tamamına yakını hedef kütürde en iyi şekilde algılanabileceği haliyle aktarılmıştır. Şiir şekil bakımından da değişime uğrayarak uyarlama tam anlamıyla görünür hale gelmiştir. Şiirin tınısı hece ölçüsü, vezin ve kafiye bakımından da değişikliğe uğramıştır. Bu farklılaşmaların her biri uyarlama şiirlerde sıklıkla rastlanır durumlardır. Kaynak metinde 4 mısra, hedef metinde 5 mısra olarak karşımıza çıkmıştır. Çeviri stratejileri bakımından "Üzerinde türlü otlar bitenler" ifadesi "ce qui nourrissent l'herbe" ifadesiyle yani "otları besleyenler, otları doyuranlar" diye aktarabileceğimiz bir ifadeyle karşılanmıştır. Aynı şekilde "Ne söylerler ne bir haber verirler" ifadesi "La bouche close ne parle plus" ifadesiyle yani "ağız kapalı olan artık konuşmaz" diye aktarabileceğimiz bir ifadeyle karşılanmıştır. Bu mısraların aktarımında değiştirme stratejisi görülmekte. Değiştirme stratejisinin rekreasyon açılımı kullanılmıştır. Ayrıca üçüncü mısradaki geçen "türlü" ifadesi çevrilmeyerek silme stratejisi uygulanmıştır. Bu ifadeler çevirilerin yanlış

yapıldığı anlamına gelmez. Hedef dilde anlamın karşılanabilmesi için gerekli düzenlemeler olarak düşünülebilir.

2. Örnek

Ne Söylerler Ne Bir Haber Verirler	Ceux qui sont ainsi venus
Yunus der ki: Gör takdirin işleri, Dökülmüştür kirpikleri, kaşları. Başları ucunda hece taşları, Ne söylerler ne bir haber verirler. (Tatçı, 2012:326)	Yunus dit : vraiment regarde l'œuvre du destin. Plus n'ont cils ni sourcils Plus que ce marbre sur leur tête Comme une syllabe close et qui ne parle pas. (Régnier, 1949 :11)

Yukarıdaki mısra 1. Örnekte verilen orijinal mısraın da geçtiği şiirden alınmıştır. Birinci örnekte olduğu gibi adaptif unsurların sıkça gözlemlendiği bir uyarlamadır. Mısraların uyarlanmasında genel uyarlama yöntemi göze çarpmaktadır. Bu mısralar şekil, tını, hece ölçüsü, kafiyeye ve vezin bakımından da esas halinden değişime uğradığı görülmektedir. Çeviri stratejileri yönüyle "Yunus der ki: Gör takdirin işleri" ifadesi "Yunus dit : vraiment regarde l'œuvre du destin" ifadesiyle kaynak metinde kullanılmayan "vraiment" yani "gerçekten" ifadesini kullanarak ekleme stratejisini kullanmıştır. Bu ifadeyi hedef dilde anlamı kuvvetlendirmek için tercih ettiği açıktır. Yine bir alt mısradaki "Comme une syllabe close" yani "kapalı bir hece gibi" şeklinde aktarabileceğimiz bir ifadeyle ekleme stratejisini kullanmıştır. "Başları ucunda hece taşları" ifadesi "Plus que ce marbre ce sur leur tête" ifadesiyle yani "Başında sadece bir mermer" diye aktarabileceğimiz bir ifadeyle karşılanmıştır. Bu mısraların aktarımında değiştirme stratejisi görülmektedir. Değiştirme stratejisinin güncelleme açılımı kullanılmıştır. Birinci mısradaki geçen "ki" ifadesi çevrilmeyerek silme stratejisi uygulanmıştır.

3. Örnek

Gelen Geçer, Konan Göçer	Souvenons-nous de la mort
Gelen geçer, konan göçer	Tu es là et tu pars. Qui arrive partira.
Nasip oldukça yer içer	Vivons vivons des biens que nous donne le
Ecel ömre kefen biçer	sort vivions
Anadur ölümün zinhar	Comme il convient. La mort coud le linceul de la vie. Souvenons-nous de la mort. (Régner, 1949 :12)

Yukarıdaki mısra, "Gelen geçer, konan göçer" adlı şiirin ilk mısraıdır. Bu çeviri de adaptif unsurları gözlemlemekteyiz. Mısraların aktarımında genel uyarlama yönteminin varlığı göze çarpar. Yukarıda incelediğimiz örneklerde olduğu gibi esas dörtlük uyarlama esnasında şekil bakımından değişime uğramıştır. Çeviri stratejileri yönüyle " Gelen geçer" ifadesi " Qui arrive partira " ifadesiyle kaynak metne çok yakın bir ifadeyle; "konan göçer" ifadesi "Tu es là et tu pars" ile değiştirme stratejisini kullanmıştır. Bir alt mısradaki geçen "Nasip oldukça yer içer" ifadesi "Vivons vivons des biens que nous donne le sort" "vivions" "Comme il convient" ile yani "Yaşayalım, kaderin bize verdikleriyle iyi bir şekilde yaşayalım" şeklinde aktarabileceğimiz bir ifadeyle hedef kültüre oldukça açıklayıcı bir aktarım yaparak ekleme stratejisini kullanmıştır. Üçüncü mısradaki "Ecel " ifadesi değiştirme stratejisinin güncelleme açılımıyla "La mort" yani "ölüm" kelimesiyle karşılanmıştır. Kaynak metinde son mısradaki geçen "zinhar" ifadesi hedef dile aktarılmayarak uyarlamada silme stratejisi uygulanmıştır.

4. Örnek

Yüzbin Peygamber (Hor Bakma Sen Toprağa)	Cette terre ne la méprise
Hor bakma sen toprağa,	Cette terre ne la méprise
Toprakta neler yatur	Car en elle tout repose.
Kani bunca evliya,	Où sont-ils nos saints et nos
Yüz bin Peygamber yatur	prophètes innombrables Ils sont en elle. (Régner, 1949 :14)

Yukarıdaki dörtlükte adaptif unsurlar öne çıkmaktadır. Mısralar genel uyarlama yöntemi ile ifade edilmeye çalışılmıştır. Daha önceki örneklerde olduğu gibi esas dörtlük hedef kültüre aktarılırken şekil bakımından değişime uğramıştır. Çeviri stratejileri bakımından "Hor bakma

sen toprağa " ifadesi "Cette terre ne la méprise " ifadesiyle kaynak metin ile örtüşen bir ifadeyle karşılanmıştır. "Toprakta neler yatur" ifadesi "Car en elle tout repose" ile yani "Zira orada herkes dinlenir" şeklinde aktarılabilecek bir yapı ile değiştirme stratejisi kullanılarak uyarlanmıştır. Kaynak metnin son mısraında "yüz bin" sayısı "innombrables" ile yani "sayısız" şeklinde aktarabileceğimiz bir ifadeyle değiştirme stratejisinin rekreasyon alt başlığı kullanılarak hedef kültüre aktarımı yapılmıştır. Hedef metnin son mısraında önceki mısralarla bağlantı kurmak için "Ils sont en elle" ile yani "Onlar oradadır" şeklinde aktarabileceğimiz bir ifadeyle ekleme stratejisini kullanmıştır.

5. Örnek

İşittim Sözü	J'aspire à pénétrer en moi
Miskîn Yûnus'un nefsi	L'âme de l'humble Yunus
Dört tabî'at içinde	Git parmi les quatre éléments de nature
'İşkıla cân sırrına	Et n'aspire qu'à connaître
Pinhân varasum gelür (Tatçı, 2012:125)	Le secret de l'amour et de l'être. (Régnier, 1949 :25)

Bu mısralarda genel uyarlama yöntemi gözlemlenmektedir. Mısraların tamamına yakını hedef kütürde en iyi anlaşılabilceği şekilde aktarılmıştır. Şekil bakımından da değişime uğramıştır. Çeviri stratejileri bakımından "Dört tabî'at içinde" ifadesi " Git parmi les quatre éléments de nature" ifadesiyle yani "Tabiatın dört unsuru içinde yatan" diye aktarabileceğimiz bir ifadeyle karşılanmıştır. Burada ana metinde olmayan açıklamalar ekleme stratejisiyle kullanılmıştır. "İşkıla cân sırrına" ifadesi "Le secret de l'amour et de l'être" ifadesiyle yani "aşkın ve varlığın sırrına" diye aktarabileceğimiz bir ifadeyle karşılanmıştır. Kaynak metinde Yunus'un "aşk ile" canın sırrına varma arzusu hedef metinde değişime uğrayarak aşkın ve varlığın sırrına dönüşmüştür. Bu mısraların aktarımında silme ve değiştirme stratejileri görülmektedir. Değiştirme stratejisinin de rekreasyon açılımı kullanılmıştır. Hedef dilde anlamın daha güçlü karşılanabilmesi için bu tür bir değiştirmeye ihtiyaç duyulduğu söylenebilir. Yunus'ta "sırrına varma" ifadesi Régnier'in dizelerinde dana yalın bir ifadeyle "connaître" ile karşılanmıştır. Burada değiştirme stratejisinin güncelleme alt başlığının varlığından bahsedilebilir.

6. Örnek

Senin Kokun Duydu Canım	Donne-moi Ton amour afin que je m'y noie
Söyler isem gelmez dile,	S'ils savaient les hommes
Kim söge bana, kim güle	Les uns me blâmeraient
Bari yanayım derd ile,	Les autres me moqueraient
Hâlim dile gelmeyeyim (Tatçı, 2012: 211)	Et moi je périrais de ma souffrance Plutôt que d'entendre les rires De ceux qui ne comprennent pas. (Régnier, 1949 :27)

Bu mısralarda motamotist bir aktarım yerine mısraların tamamında genel uyarlama yöntemi belirgindir. Mısraların neredeyse tamamına yakını hedef kütürde en iyi şekilde algılanabileceği haliyle aktarılmıştır. Bu uyarlamayı satırların sırasına uyararak (şiir çevirilerinde mısraların yerleri çoğunlukla değişir) Türkçeye tekrar aktarmaya çalışalım:

Eğer insanlar bilseydi

Kimileri gülerdi bana

Kimileri alay ederdi

Bense acı çekeyim derdimden

Duymaktansa gülüşlerini

Beni anlamayanların.

Burada uyarlama tam anlamıyla görünür hale gelmiştir. Kaynak metinden, hedef metinde açıklayıcı bir geçiş ilk bakışta göze çarpar. Çeviri stratejileri bakımından kaynak dilde geçen "Söyler isem gelmez dile " ifadesi hedef dile aktarılmayarak uyarlamada silme stratejisi uygulanmıştır. Yine kaynak dilde geçen " Hâlim dile gelmeyeyim" ifadesi hedef dile aktarılmayarak silinmiştir. Hedef dile uyarlamada verilen "Plutôt que d'entendre les rires, De ceux qui ne comprennent pas" ifadelerinde ekleme stratejisi uygulanmıştır. Hedef dilde anlamın daha açıklayıcı ve anlaşılır olması için bu tür bir uyarlamaya ihtiyaç duyulduğu ifade edilebilir.

7. Örnek

Dağlar İle Taşlar İle	Je souhaite de T'appeler dans les montagnes
Gökyüzünde İsa ile, Tur dağında Musa ile, Elimdeki asa ile, Çağırayım Mevlâm seni. (Tatçı, 2012: 336)	Je désire T'appeler dans les cieux Avec Jésus Avec Moïse sur le Mont Sinaï (Régnier, 1949 :23)

Genel uyarlama yöntemi yukarıdaki mısralarda göze çarpmaktadır. Şiir hedef kültürde en iyi şekilde algılanabileceği haliyle aktarılmıştır. Şiir şekil bakımından da değişime uğramıştır. Kaynak metinde 4 mısra, hedef metinde 3 mısra olarak karşımıza çıkmıştır. Çeviri stratejileri bakımından "Çağırayım Mevlâm seni" ifadesi "Je désire T'appeler" ifadesiyle yani "Çağırılmak istiyorum Seni" diye aktarabileceğimiz bir ifadeyle karşılanmıştır. Kaynak metinde Mevlam ifadesi hedef metinde büyük "T" harfiyle karşılanmış ve değiştirme stratejisinin rekreasyon alt başlığı yoluyla ifade edilmiştir. Kaynak metin üçüncü mısraındaki "Elimdeki asa ile" ifadesi hedef dile aktarılmayarak uyarlamada silme stratejisi uygulanmıştır. Ayrıca "Tur dağı" ifadesi hedef dile "le Mont Sinaï" ifadesiyle değiştirme stratejisinin güncelleme açılımı ile aktarılmıştır.

8. Örnek

Çıktım Erik Dalına	Je goûtâis le raisin de ce prunier
Çıktım erik dalına anda yedim üzümü Bostan ıssı kakıyıp der ne yersin kozumu (Tatçı, 2012: 308)	Je goûtâis la raisin de ce prunier Lorsque le jardinier atrabilaire M'a demandé raison de cette noix Que je croquais (Régnier, 1949 :31)

Yukarıda Yunus'un çok bilinen şiirinin iki mısraının hedef kültüre aktarımında genel uyarlama yöntemi gözlemlenmektedir. Bu mısralar hedef kültürde en yakın ve en iyi şekilde algılanabileceği haliyle aktarılmıştır. Şiir şekil bakımından değişime uğramıştır. Çeviri stratejileri bakımından şiirde geçen ikilemlerin anlamları temel kelimeleri bire bir yaklaşımla erik-prune, üzüm-raisin, koz-noix olarak verilmiştir. Ancak cümle dizimi ve anlam öbeklerinin verilisinde önemli farklar görülmektedir. "Çıktım erik dalına" ifadesi "Je goutais la raisin de ce prunier" ifadesiyle yani "Tattım bu eriğin üzümünü" diye aktarabileceğimiz bir

ifadeyle karşılanmıştır. Bu mısraların aktarımında silme ve değiştirme stratejileri görülmektedir. Bu uyarlamada en dikkat çeken ayrıntı şiirin özündeki ikilemin yani erik ağacından üzüm toplaması ve bahçe sahibinin cevizi niçin yediğini sorması Fransızcaya uyarlanırken Fransız dilinin dil yapılarını çevirmenin bu ikilemlere küçük vuruşlarla çok güzel aktarabilmesidir. Eril (Masculin) bir yapıdaki (le) raisin dişil (Féminin) bir belirteç (article) ile la raisin olarak verilmiştir. Burada çevirmenin kendi diline hâkimiyette ne kadar usta olduğunun da farkına varabilmek mümkündür.

4. SONUÇ

Bu çalışmada kültürel öğelerin aktarılmasında sıklıkla başvuru yapılan uyarlamalar Yunus Emre'nin şiirlerinden hareketle Fransız kültürüne aktarılması sırasında çeviribilim çerçevesinde ne tür stratejiler kullanıldığı değerlendirilmiş, kaynak dilde verilmek istenen düşüncenin erek dilde karşılanabilirliğine ilişkin çıkarımlar yapılmıştır. Yves Régnier'in Yunus'un şiirlerinden Fransızcaya yaptığı uyarlamalarda şu tespitler yapılmıştır:

- Yazar şiir çevirisi yaparken uyarlama süreçlerini uygulamıştır.
- Hedef kültüre anlamsal bir geçiş yapmıştır.
- Anlamı koruma gayreti güdülmüştür.
- Yapısal unsurlar pek dikkate alınmamıştır.

Bu tespitler ışığında uyarlamalarda sıklıkla kullanılan çeviri strateji ve türleri Régnier'in uyarlamalarında da sıklıkla karşımıza çıkmıştır. Bazı mısralarda asıl metinden çok uzaklaşmış gibi bir görünümde olması tarafımızdan tam anlamıyla yorumlanamamıştır. Çünkü çevirmenin metini uyarlarken hangi eseri esas aldığını bilmiyoruz. Yunus Emre'nin şiirlerinin Türkçeye aktarımları arasında bazı eserler arasında önemli farkların olduğunu da belirtirsek, yapılan uyarlamalar konusundaki bazı değerlendirmelerimizin varsayımdan ibaret olduğunu da ifade etmek gerekir. Yazar kaynak metni kendi kültürünün ve dilinin özelliklerini koruyarak vermeye çalışmıştır. Kitabın kapağında geçen ve uyarlama olduğunu belirten ibare bizlere bu eseri uyarlama bağlamında ele almada yol gösterici olmuştur.

KAYNAKÇA

- Giusti, G. (1873). *Proverbi Toscani*, Ampliati E Publicati Da Gino Capponi, Firenze.
- Malingret, L. (2001) Les enjeux de l'adaptation en traduction, *Real, E., Jiménez, D., Pujante, D. y Cortijo, A. (eds.), Écrire, traduire et représenter la fête, Universitat de València, p. 791-798.*
- Nayır, Y. N. (1963). Notlar. *Varlık*, 591, 1 Şubat: 2.
- Özcan, M. (2004) Yaşar Nabi Nayır'ın Çeviriye Dair Görüşleri. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 16, 15-29.
- Régnier, Y. (1949). *Poèmes de Yunus Emré*. GLM, Paris.
- Sertkaya, O. F. (2014). Tevârüd mü? Adaptasyon mu? Nazîre mi? Yoksa İntihâl Yani" Sirkat-i Şiir" mi? *İlmî Araştırmalar: Dil, Edebiyat, Tarih İncelemeleri*, 7, 191-199.
- Tatçı, M. (2012). *Yunus Emre Dîvân –Seçmeler-*. Diyanet İşleri Başkanlığı, Ankara.
- WEB 1, http://courses.logos.it/plscourses/linguistic_resources.cap_3_10?lang=fr
- WEB 2, http://www.eila.univ-paris-diderot.fr/media/user/maria_zimina/adaptation.pdf
- WEB 3, <http://www.mortenharket-fr.com/index.htm>
- WEB 4, <http://www.yee.org.tr/turkiye/tr/yunus-emre/yunus-emrenin-dili-6>